

Rudolf Steiner – i 100-året for hans død

Ved Niels Henrik Nielsen
Formand for Antroposofisk Selskab Danmark

Følgende er en koncentreret gengivelse af det foredrag, jeg holdt på Audonicon den 19.3.25 i forbindelse med markeringen af 100-året for Rudolf Steiners død.

Der er mange måder at nærme sig fænomenet Rudolf Steiner på. Et væsentligt spørgsmål er, hvad der adskilte ham fra andre store kulturpersonligheder. Hvad var det særlige ved Rudolf Steiner?

Den indviede og opgaven

Der er ingen tvivl om, at han var en stor indviet. En individualitet med dybtgående kendskab til mennesket, menneskehedens og jordens udvikling. Han var i stand til at betjene sig bevidst af de oversanselige iagttagelsesorganer. Han havde omfattende viden og dannelse, og han besad en ubegribelig arbejdskraft. Som indviet havde han opgaver. Han skulle sætte noget nyt i verden – antroposofien og åndsvidenskaben, og han skulle virke fornyende ind på nærmest alle fagområder.

Det særlige – mennesket

Det særlige var dog ikke kun, at han var indviet. Han var også et menneske. Ser man det udefra, var han på mange måder et helt almindeligt menneske. Han kom fra jævne kår, besad ikke høje stillinger, nød ikke særlige privilegier. I sin selvbiografi taler han ikke kun som indviet; han skildrer følelser, oplevelser, ensomhed, økonomiske vanskeligheder osv. Han stod som højt indviet - og som menneske - helt i offentligheden. I modsætning til andre indviede virkede han ikke fra et tilbagetrukket skjul.

Opgaven

Opgaven var at vinde et brohoved i kulturlivet. Et brohoved, hvorfra mennesket med tiden kan lære at bygge bro mellem den sanselige og den oversanselige verden. En bro, som vi efterhånden vil kunne blive bedre og bedre til at passere frem og tilbage over. Samtidig skulle der også vises en vej til, hvordan det enkelte menneske kan bygge bro mellem sit jeg og sit højere selv.

Den radikale antroposofi

En ting er vejen, en anden ting er indholdet. Antro-

posofiens indhold er radikalt. Her blot nogle centrale punkter i stikordsform: Den højeste ytring af verdensgrunden, det guddommelige, er tænkningen og med den den menneskelige personlighed. Det guddommelige, Gud, er ikke et sted udenfor, det er i mennesket. Det, som verdensgrunden vil, er det, som mennesket vill! □ Alt i verden er en gåde, undtagen mennesket. Mennesket er løsningen. Erkendelsen fuldender verden. Kunsten fører den videre □ Mennesket er både evolutionens udgangspunkt og mål – Kristus står i midten. □ "Antroposofi" betyder ikke "Visdommen om mennesket", men bevidstheden om min væren som menneske i menneskeheden. Jeg er en uløselig del af menneskehedens skæbne, og når jeg retter viljen indad og forandrer noget i mig selv, arbejder jeg for menneskeheden og jorden. – Disse tanker er revolutionerende. På sin vis vender Rudolf Steiner alt på hovedet.

Kampen

For at kunne vinde dette brohoved måtte han kæmpe. Han måtte ophæve de herskende forestillinger om, at der er grænser for, hvad vi kan erkende; og at vores tænkning skulle være fuldstændig subjektiv. Han viste, at Immanuel Kants altdominerende erkendelsesteori bygger på et forkert grundlag. Den er ikke fordomsfri. Man skal gøre sig klart, at han ved at påvise det uholdbare i den erkendelsesteori, som både naturvidenskaben og kirken byggede på, rev tæppet væk under hele kulturlivet. Samtidig påviste han, at det er muligt at løfte videnskaben ud af sin bundethed til den fysisk-materielle verden; og at det er muligt at overvinde erkendelsesgrænserne og selv trænge frem til erkendelsen af det guddommelige. Han gennembrød alle konventioner og ophævede grundlaget for magt- og autoritetsudfoldelse.

Han brød også med gamle okkulte regler. Al okkult og esoterisk viden skulle holdes hemmelig, da man ikke mente, almindelige mennesker var modne til at forstå denne viden. Dette princip brød Rudolf Steiner, idet han begyndte at offentliggøre både skolingsvejen og dele af den okkulte visdom. Senere, da han selv over-

tog ledelsen af Antroposofisk Selskab, brød han med et andet princip. En åndelig lærer havde indtil da ikke også kunnet være leder af et jordisk selskab.

Positivt og negativt ekko

En del mennesker oplevede endelig at finde det, som de havde søgt. Men flere oplevede det modsatte, hvilket ikke var uventet. Tæppet blev trukket væk under dem, samtidig med at de blev præsenteret for et indhold, som var meget svært at begribe. En mægtig bølge af skepsis, mistro, modstand, had og angreb strømmede tilbage mod Rudolf Steiner - som en tsunami. Han var dog forberedt på, at det ville ske. Et gammelt rosenkreuzerord siger: "Den, der sår vind, høster storm". (GA 93) Han var også forberedt på, at de mennesker, som tog imod de åndsvidenskabelige sandheder og skolingsvejen, kun i ganske få tilfælde var modne til det. Der var stor risiko for, at de ville forblive i en materialistisk forestillingsverden, og at de ville kunne blive særdeles selvcentrerede.

Reinkarnation og karma

Som en modvægt, og som det vigtigste af alt, stillede Rudolf Steiner læren om reinkarnation og karma frem. Reinkarnation og karma er ikke bare noget, jeg har for mig selv – karma har jeg kun i fællesskabet med andre. Rudolf Steiner håbede, at menneskene, særlig i Antroposofisk Selskab, ville tage dette alvorligt. At man ville søge fællesskabet i bevidstheden om reinkarnation og karma. Og at man på grundlag af denne bevidsthed ville søge at udligne og ordne sin karma med de andre. Derved skulle der opstå et fællesskab, der var så stærkt, at det kunne lægge sig beskyttende omkring brohovedet, den antroposofiske bevægelse, og dermed også Rudolf Steiner.

Det skæbnsvangre

Det blev ikke opfattet i tilstrækkelig grad. Fællesskabet og bevidstheden var ikke stærk nok. Derved ramte den enorme modstand Rudolf Steiner ekstra stærkt. Det var en stor belastning. Det er dog også her, at hans menneskelige storhed viste sig. Det var ikke underligt, at modstanden var så voldsom. Det utrolige var, at Rudolf Steiner ikke gik sjæleligt til grunde. "Kun"

hans legemlighed blev ramt. I åndelig-sjælelig henseende skete der en stærk intensivering. Netop denne intensitet gjorde, at den antroposofiske bevægelse levede videre efter hans død –.

Storheden

Man må gå ud fra, at Rudolf Steiner vidste nøjagtigt, hvad han gjorde, og hvad han gik ind til. Han gennemlevede det, som vi hver især, på vores måde, i vores tid, må gennemleve, når vi som helt almindelige mennesker forsøger at forbinde os med antroposofien og måske tage de første skridt på skolingsvejen. At gøre disse erfaringer på menneskehedens vegne - det kunne man betegne som mennesket Rudolf Steiners storhed – særlig når man tænker på, hvilken pris det havde.

Hvor står vi i dag?

Rudolf Steiner viste, hvordan det moderne menneske kan gå en tidssvarende skolingsvej. Han talte også om, hvor vigtigt det er, at fællesskaberne forvandler sig. Antroposofisk arbejdende fællesskaber er med til at bære og udvikle antroposofien. Det afgørende er dog ikke kun, hvad disse fællesskaber arbejder med, men hvordan de arbejder. Moderne fællesskaber har en særlig opgave, nemlig at give den nødvendige modvægt til den uundgåelige konsekvens, der ligger "indpodet" i vores tid. Arbejder vi ikke bevidst ind i det sociale, i fællesskaberne, så vil det ende i alles kamp mod alle. Det undgår vi kun, hvis vi er helt bevidste om det. Skal vi være ærlige, så rumsterer denne kamp lige under overfladen, også i mange antroposofiske sammenhænge.

Hvis vi skal bære de antroposofiske impulser videre, hvis intensiteten skal bevares, så er det nødvendigt, at vi ikke bare arbejder med et andet indhold, men at vi arbejder på en anden måde. Det gælder ikke bare i det praktiske, men også i møder, samtaler, sammenkomster osv. Det vil kunne styrke intensiteten og gøre det muligt for antroposofien at virke med stærkere kraft igen. Om Rudolf Steiners individualitet virker fra den åndelige verden, eller er inkarneret igen, kan kun besvares gennem erfaring. Uanset hvad må man gå ud fra, at udfoldelsen af denne individualitets impulser i høj grad afhænger af, hvordan de antroposofiske fællesskaber fungerer.

Mennesket består i kraft af sandheden. Prisgiver han sandheden, prisgiver han sig selv.

Den, som forråder sandheden, forråder sig selv.

Der er her ikke tale om løgn, men om handling imod overbevisning.

Novalis nr. 823

Forbindelsen til de afdøde

Ved Niels Henrik Nielsen

Spørgsmålet om, hvordan vi ”samarbejder” med de afdøde, er ikke nemt at besvare. Det er et område, hvor vi hver især må forsøge at skabe egne erfaringer og oplevelser. Det kan være personligt og subtilt og derfor svært at tale om. Rudolf Steiner har behandlet temaet fra mange forskellige synsvinkler. Følgende er et forsøg på at skabe lidt overblik over enkelte aspekter.

Dette korte referat sammenfatter sagens kerne: *”Vægen mellem her og der er tynd, også selvom vi ikke altid er os denne nærhed bevidst i dagligdagen. Hvordan kan vi blive mere bevidste om denne nærhed? Rudolf Steiner har givet nogle nøgleord. Den levende tænkning og åndsvidenskabens begrebsprog er fælles for de levende og de afdøde. De afdøde har del i denne tænkning. Det er opløftende og varmende for de afdøde at kunne skue ind i denne type tanker, når de tænkes af de tilbageblevne på jorden, som har stået de afdøde nær. På den måde tager de del i vores spirituelle, levende tænkning.*

Deres impulser virker videre i det, som vi gør og udfører her på jorden. Det er sådan, at vi i vores følelses- og viljeliv ikke er adskilte fra de afdøde, også selv om det til en begyndelse forbliver skjult for vores oplevelse. Vi kan dog hverken føle eller ville noget, uden at de afdøde er til stede. Vi mærker ikke, at de deltager i vores tænkning, og vi ved ikke, at vi i vores følelse og vilje tager del i de afdødes liv. Dette rum kan vi kun belyse med vores hjertekræfter, hvilket igen er en stor oplevelse for de afdøde”. (Indlæg af den tyske landsrepræsentant under et møde i Dornach).

Det, vi tænker, det, vi føler, og det, vi gør, er fuldstændig vævet sammen med de afdøde. Der er tale om en vedvarende ”samtale”, også selvom vi ikke er os det bevidst. Det er dog nærliggende, at jo mere bevidste vi bliver om dette, jo mere positivt kan vi arbejde og virke – ikke blot i den fysiske verden, men også ind i de afdøde og englenes verden. Samtidig vil det være lettere for de afdøde at virke ind i det jordiske liv. Hvordan kan vi intensivere dette arbejde?

Klangbunden

Som det første må vi udvikle et hjerteligt, sjæleligt interesseforhold til den afdøde. Vi kan forestille os, hvordan den afdøde så ud, hvordan stemmen lød osv. Vi kan gøre os bevidste om øjeblikke, hvor forbindelsen var særlig stærk. Der kan også være situationer, hvor den afdøde har hjulpet os gennem ord eller handling. Vi kan fordybe os i, hvad vores særlige interesse for

den afdøde var, og hvor vi med varme og deltagelse beskæftigede os med vedkommende. Alt dette skaber en klangbund for ”arbejdet”. Forbindelsen fordybes.

Spørgsmålene

Det kan være et stort ønske at spørge de afdøde til råds om personlige forhold. Der kan også være et ønske om at spørge til ting, som angår alle mennesker. Det kan være overordnede samfundsproblemer, spirituelle forhold osv. Jeg skal dog virkelig mene spørgsmålene. De må leve helt ind i min følelse og vilje – det skal være brændende, eksistentielle spørgsmål. Hvis jeg kun stiller spørgsmålene med hovedet, så bliver de ikke ”hørt”.

Den natlige samtale

Det bedste tidspunkt for samtalen er, når vi falder i søvn, og når vi vågner. I det øjeblik, vi falder i søvn, træder de afdøde os i møde. I det øjeblik stiller vi vores spørgsmål. Vi husker det bare ikke, fordi vi falder i søvn. Vi behøver ikke at stille spørgsmålene bevidst; hvis de er stillet i løbet af dagen og lever i os, stiller vi dem alligevel. I det øjeblik, vi vågner, taler de afdøde, de svarer. Det hører vi som regel heller ikke, da sansesindtrykkene overdøver nattens oplevelser. Alt dette er et område, hvor vi kan skærpe vores opmærksomhed betydeligt. I den forbindelse er der en ting, som vi må vide. Rudolf Steiner beskriver, at for den klarsynede tager samtalen sig ud på en ejendommelig måde. Det, jeg siger, når jeg stiller et spørgsmål, kommer ud af den afdødes mund. Det, som den afdøde siger, når der svares, kommer ud af min mund. Med andre ord, så taler de afdøde i vores indre. Det er væsentligt at vide, for så forventer jeg ikke, at den afdøde taler til mig ”udefra”. Det betyder også, at jeg må lære at skelne mellem mine egne tanker og de tanker, der kommer fra de afdøde. Når jeg vågner om morgenen, må jeg være særligt opmærksom på, hvad der klinger efter fra natten. Det kan være svært, når vækkeuret ringer, og dagens gøremål presser sig på. Men vi kan øve os i at være bevidste, både når vi stiller spørgsmål, og når vi ”lytter” til svaret.

Den vågne samtale

Et andet sted, hvor vi kan nyde godt af de afdødes hjælp, er i vores mange samtaler og møder. Vi er tilbøjelige til at miste tråden i vores samtaler – ”vi kom

vidt omkring”, som man siger. Her er det svært for de afdøde at hjælpe. Men hvis vi prøver at holde os på sporet, én tanke ad gangen, og lader en lille pause opstå mellem hvert samtalebidrag, så vil vi måske kunne ”mærke”, at noget kommer et andet sted fra, dybt i os. Ikke fra forstanden eller emotionerne, men netop dybt fra vores inderste. Det vil højst sandsynligt være en afdød, som forsøger at træde hjælpende ind i samtalen. Med lidt øvelse og bevidsthed, er det forholdsvis nemt at mærke. Man ved, hvornår man skal sige noget, og hvornår man skal lade være.

Skæbnen

De afdødes ”hjælp”, kan dog optræde på mange andre måder og tidspunkter. Som nævnt, så virker de hele tiden i følelser og viljesimpulser. Derved virker de konstant ind i skæbnen. Vores følelser og viljesimpulser foranlediger os uafbrudt til at handle eller til ikke at handle. Det kan også være indvirkninger udefra, som får mig til at gøre noget eller forhindrer, at jeg gør noget. Det er afgørende at blive opmærksom på dette. Omvendt kan alt, hvad jeg tænker, føler og gør, have dybtgående betydning i den åndelige verden – samtidig med, at den åndelige verden har dybtgående betydning for, hvad jeg tænker, føler og gør.

På den måde er skæbnens rige et uendeligt netværk af samvirkende individualiteter og væsner. Et netværk, som vil kunne have helt afgørende betydning i vores problemfyldte verden.

At fordybe fællesskabet

Ved Niels Henrik Nielsen

Hvad er der brug for efter 100 års antroposofi? Hvordan gennemtrænger vi livet og fællesskaberne med spiritualitet og bevidsthed?

Vi er dygtige, når vi taler om det spirituelle, om antroposofien og verden - i mere almene former. Tankerne bærer sig selv, og begreberne forbinder sig nemt med hinanden. Det er heller ikke alt for vanskeligt at forberede et antroposofisk oplæg, så det virker logisk eller ligefrem organisk. Vi kan forme fine antroposofiske indlæg, foredrag og samtaler. Når vi bevæger os ind i samtalen om antroposofiske begreber og idéer, så er vi for det meste i stand til at kontrollere intellektet og sproget. De tjener os til at forstå og udtrykke antro-

Hvem kan vi stole på?

Vi kan stå afmægtige overfor livets udfordringer, og vi kan stå afmægtige overfor verdens katastrofale tilstand. Vi kan dog se ”samarbejdet” med de afdøde, som den store mulighed for at finde løsninger, måske i virkeligheden den eneste mulighed. I forbindelse med de mange døds ofre under 1. Verdenskrig, talte Rudolf Steiner særligt indtrængende om de afdøde. Han talte om, at vi som jordiske mennesker i et fysisk legeme har svært ved både at erkende og gøre noget ved de virkeligt store opgaver. Her er de afdøde vores vigtigste medarbejdere. *”Vi ser i de afdøde vores vigtigste medarbejdere, og det vil ikke blive misforstået, hvis jeg siger: Ved vores åndelige arbejde kan vi stole meget mere på de afdøde end på de levende”.*

De afdøde vil kunne virke inspirerende ind i et uendeligt hav af sjæle. De kan ”fortælle”, at spirituel fordybelse, som er nødvendig til menneskets helbredelse og menneskehedens fremskridt..., må komme ind i disse sjæle”.

”Lad os døde være et vartegn for, at spirituel fordybelse må komme ind i menneskene, for vi er gået gennem denne død bevidst – ikke for vores egen skyld, men for det som er uafhængigt af os, så vi derigennem har beseglet vores bekendelse til noget, som rækker ud over det enkelte fysiske menneskeliv.” (Rudolf Steiner: Das intime Element der mitteleuropäischen Kultur..., 7.3.1915, GA 159).

Udførlig kildehenvisning følger ved en senere lejlighed.

posofien.

Når vi skal samtale eller holde møde om emner, som ikke på forhånd er båret af antroposofiske begreber og idéer, hvor vi derimod selv skal skabe indholdet og finde løsninger på f.eks. strukturelle, sociale eller praktiske spørgsmål, så er det en helt anden sag. Her mister vi nemt kontrollen over både intellekt og sprog. De overtager samtalen, styret af deres egen dynamik. Alting bliver uklart og sammenhængsløst. Det viser sig på følgende måde: Samtalen, eller mødet, begynder med et oplæg. Mange ønsker at kommentere. Der opstår en taleliste. Efter lidt tid kører der adskillige samtaler på én gang. Vi kommenterer på kryds og tværs. Efter 15-20 minutter er der ikke længere no-

gen der ved, hvad der egentlig tales om. Nogle gange overtager en af samtalerne, og det ender i diskussion. Andre gange træffes der pludselige beslutninger, som ingen ved, hvordan er kommet i stand. Det kan også hænde, at det hele ender i en følelse af uendelig langtrukkenhed. Et symptom på, at jeg har mistet kontrollen over intellekt og sprog er, at jeg taler i al for lang tid, - jeg tænker egentlig ikke. Jeg synes bare, at mit bidrag er ekstremt vigtigt og interessant.

Omvendt kan jeg forstumme helt i følelsen af at være koblet fuldstændig ud af samtalen.

Hovedsagen er, at man ikke længere kan skelne mellem et såkaldt "antroposofisk" møde og et helt "almindeligt" møde.

Hvad er der brug for?

Den europæiske kultur er blevet træt, og meget er ved at forsvinde. Men vi er nødt til at redde mindst ét element. Det er, hvad Rudolf Steiner kalder det "intime element i den midteuropæiske kultur". Det er den gestaltende tænkemåde – den skabende, formende, organiske tænkning. (GA 159, 7.3.1915)

I denne form for tænkning (og samtale) vokser det ene frem af det andet. Tingene forvandler sig skridt for skridt i en levende, organisk udvikling.

Dette hænger tæt sammen med vores forbindelse til de afdøde, som har andel i denne levende, organiske tænkning. Det "eneste", der er brug for, er at lade et rum opstå mellem hver tanke, ethvert samtalebidrag, hvor vi "lytter": Hvad skal der siges nu, hvilket skridt er det næste? Og når jeg har en tanke, så må jeg spørge mig selv: Hvor kommer den fra? Kommer den fra mit intellekt eller fra mit dybeste, inderste væsen, hvor de

afdøde "taler". Og så kræver det, at jeg udvikler en fornemmelse for, om det væsentlige måske er på vej op til overfladen i en af de andre – og ikke i mig.

Det er ikke svært at beskrive dette – men kan vi udføre det?

I den danske bestyrelse besluttede vi at prøve. Ingen taleliste eller egentlig ordstyrer. Ikke afbryde hinanden, heller ikke med ønsket om at få ordet, hvilket også er en afbrydelse. Efter hvert bidrag have en ganske lille pause, hvor vi hver især overvejer, hvad der skal siges eller spørges om nu. Vi er stadig på begynderstadiet, men af og til lykkes det. Man mærker, hvor denne samtaleform kan bære hen, hvis den bliver øvet! Dette er ikke blot tænke- eller samtaleteknik. Det er en særlig lytten. En lytten ind i det, der udvikler sig mellem os, som levende individualiteter. En kunstnerisk, skabende proces.

Når vi spørger om, hvilke evner vi har brug for, for at gennemtrænge livet og fællesskabet med spiritualitet og bevidsthed, så handler svaret ikke om begreber og indhold. Det handler om, hvordan vi gør tingene, hvordan vi afholder vores møder og sammenkomster. Vi må gøre det på en spirituel måde. Det er betydningsfuldt – ikke bare for os, men for verden. Det er sandsynligvis denne måde at tænke på, at tale sammen på, som verden har brug for. Det vil give en anden form for fællesskab - samtaler og beslutninger vil få en helt anden karakter.

Vi har ikke brug for begreber, skemaer og programmer – Vi har brug for at gøre tingene på en anden måde. Samtaler, møder og sammenkomster er en central del af det antroposofiske liv - af samtalen vokser det frem, som bliver til handlinger i verden.